JOURNALIST FÖRBUNDET

Yttrande:
2023-09-26

Dnr:
2023/7

Vår ref:
Tove Carlén

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

SOU 2023:17 En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp (Ju2023/01030)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i utredningen ”En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp” (SOU 2023:17). Journalistförbundets remissvar begränsas till de delar av utredningen som påverkar journalisters och mediers möjlighet att publicera uppgifter. Bakgrunden till utredningen är det överträdelseärende som EU-kommissionen har inlett mot Sverige med anledning av Sveriges genomförande av rasismrambeslutet.

Utredningens förslag innefattar i huvudsak tre olika delar. För det första föreslås att bestämmelsen om hets mot folkgrupp ska ändras så att den uttryckligen omfattar gärningen att uppmana till våld. För det andra föreslås att ett särskilt straffansvar ska införas inom ramen för bestämmelsen om hets mot folkgrupp, vilket ska omfatta gärningar som består i ”att förneka, urskulda eller uppenbart förringa ett brott som utgör eller motsvarar folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse eller aggressionsbrott enligt ett avgörande som har fått laga kraft och som meddelats av en svensk domstol eller av en erkänd internationell domstol för brott mot internationell rätt”. För det tredje föreslås att straffansvar för hets mot folkgrupp ska gälla också då uttalandet eller meddelandet som sprids avser en enskild som tillhör en sådan grupp som skyddas av bestämmelsen.

När det gäller samtliga tre förslag anser utredningen att det handlar om gärningar som redan idag är straffbara och att förändringarna i huvudsak endast är att se som förtydliganden. Därmed anser utredningen inte heller att förslaget innebär någon inskränkning av tryck- eller yttrandefriheten. Journalistförbundet delar inte den bilden, utan anser att samtliga tre förslag innebär en utvidgning av det

straffbara området och därmed begränsar den grundlagsskyddade tryck- och yttrandefriheten. Journalistförbundet avstyrker därför förslagen.

För det fall att regeringen trots allt går vidare med förslaget anser Journalistförbundet inte att utredningens förslag bör genomföras på det grundlagsskyddade området. Som framgår av utredningen och dess direktiv krävs det inte att Sverige genomför några förändringar av mediegrundlagarna för att leva upp till rasismrambeslutet. Rambeslutet kan genomföras på annat sätt, i vanlig lag, till exempel genom en särskild bestämmelse om genomförande av rasismsrambeslutet, vilket Journalistförbundet föredrar framför att genomföra ändringar i grundlag.

Gärningen uppmaning till våld med åberopade av bland annat etniskt ursprung

Utredningen föreslår att bestämmelsen om hets mot folkgrupp ska ändras på så sätt att den uttryckligen omfattar gärningen att uppmana till våld. Enligt utredningen är detta något som redan omfattas av svensk strafflagstiftning genom bestämmelserna om hets mot folkgrupp, uppvigling och olaga hot. Utredningens förslag innebär därför, enligt utredningen, enbart ett förtydligande.

Enligt Journalistförbundet kan det ifrågasättas om de uppmaningar till våld som utredningen anser ska vara straffbara med stöd av den nya regleringen verkligen är kriminaliserade idag. Den rättspraxis som behandlas i utredningen är knapphändig och framstår i vissa fall som mindre relevant i sammanhanget. Enligt Journalistförbundet är risken uppenbar att den föreslagna lagändringen de facto kommer att leda till att det straffbara området utvidgas. Det innebär i sig att fler yttranden förbjuds vilket innebär en begränsning av yttrandefriheten. Eftersom lagändringen även gäller på det grundlagsskyddade området kommer grundlagsskyddade medier att påverkas av förändringen. Att uppmana till våld mot en folkgrupp är förkastligt. Särskilt på det grundlagsskyddade området måste det dock finnas ett stort mått av frihet när det kommer till att uttrycka sig om olika saker och begräsningar av yttrandefriheten ska göras efter noga övervägande och med stor restriktivitet. Mot den bakgrunden och med beaktande av risken för att förändringen, tvärtemot vad utredningen förutspår kommer inskränka yttrandefriheten, avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Förnekande, urskuldande och uppenbart förringande av Förintelsen och andra internationella brott

Utredningen föreslår att ett särskilt straffansvar ska införas inom ramen för bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Detta ska omfatta gärningar som består i att förneka, urskulda eller uppenbart förringa ett brott som utgör eller motsvarar folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse eller aggressionsbrott enligt ett avgörande som har fått laga kraft och som meddelats av en svensk domstol eller av en erkänd internationell domstol för brott mot internationell rätt, om gärningen är ägnad att uppmana till våld mot, hota eller uttrycka missaktning för en sådan grupp eller enskild som avses i bestämmelsen.

Journalistförbundet vill inledningsvis understrykas att förnekande, urskuldande och förringande av Förintelsen och andra fasansfulla händelser som folkmord och krigsförbrytelser är allvarligt och inte något som hör hemma i den offentliga debatten. Att det finns grupperingar som sprider den typen av felaktiga och stötande påståenden är ett hot mot vår demokrati och något som bör bekämpas.

Precis som när det gäller ovan nämnda förslag gällande uppmaning till våld anser utredningen att förslaget i den del som gäller förnekande av bland annat Förintelsen enbart innebär ett förtydligande av gällande rätt. Enligt Journalistförbundet finns det anledning att ifrågasätta den slutsatsen. Den rättspraxis som det hänvisas till i utredningen är framför allt ett aktuellt fall som gäller en publicering på en grundlagsskyddad nazistisk sajt. Under en konferens för hågkomst av förintelsen och bekämpande av antisemitism i Malmö 2021 projicerades texten ”Förintelsen är en bluff” på ett antal byggnader i Malmö, däribland på en synagoga. Nordiska motståndsrörelsen publicerade sedan ett antal artiklar med bilder och en video av projiceringen på synagogan på sin hemsida. Falu tingsrätt ansåg att fyra artiklar och ett videoklipp utgjorde hets mot folkgrupp bland annat eftersom

publiceringarna hade en hyllande underton till projiceringen som gjorde på synagogan.[1] Vid tiden då utredningen presenterades hade Svea hovrätt fortfarande inte prövat målet, men i utredningen nämns domen till stöd för slutsatsen att förnekande av förintelsen redan är kriminaliserat. Svea hovrätt meddelade dom i målet i juni i år och i sin dom hänvisar domstolen till utredningen och skriver att det inte är brottsligt att förneka förintelsen men att "Yttranden som utgör förnekande, urskuldande eller uppenbart förringande av bland annat folkmord som uttrycks på ett sådant sätt att yttrandet är ägnat att uppmana till våld eller hat mot den aktuella folkgruppen, torde dock ofta vara att bedöma som missaktning och alltså omfattas av straffbestämmelsen."[2] Här hänvisar domstolen till utredningen som alltså i sin tur hänvisar till den tidigare domen i samma ärende. Att frågan om det faktiska rättsläget bollas fram och tillbaka mellan domstolen och utredningen är olyckligt och gör enligt Journalistförbundet att det går att ifrågasätta slutsatsen avseende rättsläget.

Journalistförbundet noterar vidare att bestämmelserna som rör förnekande, urskuldande och uppenbart förringande av bland annat folkmord och krigsförbrytelser riskerar att leda till tillämpningssvårigheter. Förintelsen är väl känd i Sverige, men andra folkmord är inte lika allmänt kända. Samma sak gäller brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse eller aggressionsbrott som inte fått så stor uppmärksamhet i Sverige. Att veta om och i så fall hur en svensk domstol eller en erkänd internationell domstol för brott mot internationell rätt dömt när det gäller till exempel ett visst krigsbrott är förenat med vissa svårigheter. Det räcker visserligen inte med att enbart till exempel urskulda ett krigsbrott för att dömas för brott, utan det krävs samtidig att gärningen är ägnad att uppmana till våld mot, hota eller uttrycka missaktning för en sådan grupp eller enskild som avses i bestämmelsen. Trots det får det enligt Journalistförbundet anses oklart huruvida den typen av uttalanden, som ämnesmässigt ligger väldigt långt ifrån förnekanden av Förintelsen, är kriminaliserade idag. Särskilt på grundlagsskyddade området framstår detta som mindre troligt. I vart fall saknas det tydlig rättspraxis som hanterar denna typ av yttranden.

Journalistförbundet menar i motsatts till utredningen att förändringen innebär en inskränkning av yttrandefriheten. Eftersom utredningen anser att förändringen av bestämmelsen inte innebär någon inskränkning av yttrandefriheten saknas dock viktiga överväganden i utredningen, till exempel när det gäller huruvida det är motiverat att begränsa grundläggande fri- och rättigheter.

Mot bakgrund av vad som framgår ovan avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

Hetsgärningar mot enskilda i en skyddad grupp

Utredningen föreslår att straffansvar för hets mot folkgrupp ska gälla också då uttalandet eller meddelandet som sprids avser en enskild som tillhör en sådan grupp som skyddas av bestämmelsen. Enligt utredningen omfattas hetsgärningar mot enskilda redan av svensk straffrättslagstiftning, dels genom att det i vissa fall redan omfattas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp, dels genom andra straffbestämmelser, som ofredande och förolämpning.

Att utvidga bestämmelsen om hets mot folkgrupp till att omfatta ytterligare gärningar riktade mot enskilda är dock inte oproblematiskt, utan får följdeffekter i andra delar av svensk lagstiftning. Lagen om ansvar för elektroniska anslagstavlor, eller BBS-lagen som den också kallas, nämns på ett antal ställen i utredningen. Den reglerar vilka uttalanden som en person som ansvarar för till exempel en Facebook-sida är skyldig att ta bort. Meddelanden som uppenbart utgör hets mot folkgrupp finns det till exempel en skyldighet att ta bort. Däremot gäller inte samma skyldighet ärekränkningsbrotten förtal och förolämpning. Inte heller ofredande omfattas av denna skyldighet. Det gör att utredningens förslag får konsekvenser för tillämpningen av BBS-lagen. Den föreslagna utvidgningen av bestämmelsen om hets mot folkgrupp får konsekvensen att meddelanden som rör enskilda kommer att behöva granskas i större utsträckning och även plockas bort i den mån de utgör hetsgärningar mot enskilda. Denna indirekta begränsning av yttrandefriheten är inte något som nämns i

---

[1] Se Falu tingsrätts dom den 15 december 2022 i mål nr B 982-22.
[2] Se Svea hovrätts dom den 7 juni 2023 i mål med nummer B 609-23.

utredningen, vilket får anses vara en brist i utredningen. Det innebär också att förslaget, tvärtemot vad som hävdas i utredningen, innebär en faktisk begränsning av yttrandefriheten.

Precis som när det gäller övriga förändringar som föreslås av bestämmelsen om hets mot folkgrupp kommer förändringen även att gälla på det grundlagsskyddade området. Att hetsgärningar mot enskilda redan omfattas av svensk strafflagstiftning motiveras bland annat med att brottet ofredande kan tillämpas då sådana uttalanden riktas mot en enskild.[3] När det gäller brott mot enskilda är det inte alla brott som är tryckfrihetsbrott. Brotten förtal, förolämpning och olaga hot är tryckfrihetsbrott, däremot är ofredande inte ett tryckfrihetsbrott. Brottet ofredande förändrades 2018 på så sätt att enstaka yttranden i högre utsträckning än tidigare är straffbara. I propositionen beskrevs det nya tillämpningsområdet på följande sätt:

> ”Exempel på sådana yttranden kan vara att med emfas uppmana någon att ta livet av sig eller att framföra grova och detaljerade kränkningar av sexualiserad eller våldsam natur. För att ett hänsynslöst yttrande ska vara straffbart krävs att gärningen är ägnad att kränka den utsattes frid på ett kännbart sätt. Så kan vara fallet om yttrandet riktar sig mot en särskilt sårbar person – t.ex. en person som är utsatt för trakasserier och mobbning – eller till någon som befinner sig i en beroendeställning, t.ex. ett barn till den som gör uttalandet. Även sammanhanget där yttrandet sker är av betydelse. Yttranden som uttalas inom ramen för en hetsig ordväxling bör normalt inte omfattas av straffansvar medan uttalanden som sker opåkallat och överraskande i större utsträckning kan vara ägnade att vara fridskränkande. Även den omständigheten att ett yttrande sker på ett forum som många människor har tillgång till bör kunna vara av betydelse.”[4]

Vissa av de uttalanden om enskilda som utredningen anser ska omfattas av den nya lydelsen får anses vara sådana som utgör ofredande. På tryckfrihetsrättens område innebär det därmed att förändringen av bestämmelsen om hets mot folkgrupp leder till att yttranden som idag är lagliga att publicera i grundlagsskyddade medier på grund av att de utgör ofredande kommer att kriminaliseras. Detta är inte något som nämns i utredningen, vilket får anses vara en brist. Det gör också att premissen som utredningen bygger på, det vill säga att det straffbara området förblir oförändrat, inte stämmer när det kommer till det grundlagsskyddade området.

Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Tryck- och yttrandefrihetsbrotten hets mot folkgrupp

Journalistförbundet anser att utredningens förslag innebär en begränsning av tryck- och yttrandefriheten på det grundlagsskyddade området (se ovan). Som framgår av utredningen och dess direktiv krävs det inte att Sverige genomför några förändringar av mediegrundlagarna för att leva upp till rasismrambeslutet. Utredningen menar att det faktum att brottsbalkens bestämmelser överensstämmer med tryckfrihetsförordningens brottskatalog bidrar till att lagstiftningen blir språkligt och systematiskt sammanhängande. Journalistförbundet delar den bilden. Samtidigt kan viljan till en sammanhängande lagstiftning inte överskugga de juridiska argumenten mot att genomföra förändringar i grundlag, särskilt inte som förändringarna de facto kommer att innebära begränsningar i tryck- och yttrandefriheten. Enligt Journalistförbundet bör Sverige inte genomföra utredningens förslag på det grundlagsskyddade området. Om lagstiftaren vill undvika olikheter mellan brottsbalken och tryckfrihetsförordningens brottskatalog anser Journalistförbundet att ändringar i bestämmelsen om hets mot folkgrupp helt bör undvikas. Rambeslutet kan genomföras på annat sätt i vanlig lag till exempel genom en särskild bestämmelse om genomförande av rasismsrambeslutet. Det riskerar visserligen att leda till överlappande

---

[3] Se SOU 2023:17 En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp, sid 212.
[4] Se prop. 2016/17:222, sid 63.

lagstiftning, men det är inte heller något som undviks med utredningens förslag. En särskild bestämmelse skulle däremot göra att lagstiftaren undviker vissa av utredningen oförutsedda bieffekter, som att BBS-lagens tillämpningsområde utvidgas och att ofredande indirekt, i vissa fall, införs som ett tryck- och yttrandefrihetsbrott.

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet